

Az emlékezés kapui

Múltunk bejáratát mesés történetek őrzik. Ezek az elbeszélések istenek, félistenek és olyan emberi lények tetteit örökítik meg, akiket – Nietzschével szólva – emberfölötti embernek nevezhetünk. Görög nevük: *hērōsz*, amely ugyanúgy jelenthet hőst, mint félistent. A hősök olyan médiumok, akik a szűkre mért emberi létezésnek távlatot, kitekintést adnak, kapcsolatot tartva a felsőbb világgal. Az ókori görög felfogás szerint a legnagyobb költők olyan szellemi hősök, akik – mivel közvetlenül a Múzsáktól tanulták mesterségüket – az emberek legfőbb tanítói. (Platón majd egészen más véleményen lesz a költők megítélését illetően.)

A görög mítoszok sokféleképp lehetnek tárgyai tudás- és alkotásvágyunknak. Az összehasonlító mítoszkutatók az ázsiai és egyiptomi kapcsolatokat keresik, a mítoszvariánsok elemzői a görög földön elterjedt változatok sokféleségében fürödnek, de a mítoszok irodalmi vagy képzőművészeti megjelenítésének tudásai se tehetnének egy lépést sem a görög szellemi múlt beható ismerete nélkül. És ne feledkezzünk meg a költőkről, írókról és képzőművészekről, akik ma is szívesen gondolkodnak parafrázisokban.

A „tudományos” mítoszkutatásnak, durván leegyszerűsítve, két fő útja van. Ezeket – ahogy a jeles filozófiatörténész, Mourelatos *The route of Parmedines* című monográfiájában teszi – szeduktív, illetve reduktív útnak nevezhetnénk. Szeduktív úton az intuitív lelkek járnak: ők megpróbálnak görög módon gondolkodni, érezni, és legfőbb feladatuknak azt tartják, hogy a görög módon értett létet megértsék, hiszen szerintük ez a kulcsa a görög módon értett létezők, azaz a görög világ megértésének. A reduktív út gondolkodói ezzel szemben analitikusok, akik úgy vélik: a 'lét' kifejezés semmitmondó; a létből kiindulni, a görög létre ráérezni nem más, mint ködevés. Szerintük csakis a létezőkkel érdemes foglalkozni.

Hogy melyik út a helyes? Meggyőződésem, hogy önmagában egyik sem. Az analízis józansága szükséges ahhoz, hogy elérjük azt a fogalmi tisztaságot, amely az organikus beleérzéshez, a „hiteles szellemlátáshoz” kell. Ha analitikus vizsgálódások nélkül adjuk át magunkat a szintézisnek, akkor, ahogy G. S. Kirk mondja, csak „az amatőrök patetikus és nagyhangú esszéit” gyarapítjuk. De ha nem érezzük meg, hogy az analízist, a mikrofilológiai elemzést mikor kell odahagyni a szintézisért, a költői intuícióért, akkor száraz szobatudósok maradunk.

A KÖD LELKE

A mítosz ködös erdő. Megnyílik itt és most, nekem, de nem áll elő mint összefüggő léthorizont. Ahogy haladok benne, nyílik előttem és csukódik mögöttem. Objektumként megragadhatatlan. Inkább ő ragad meg engem.

De talán túl „misztikus” vizekre eveztünk. A már említett Kirk megróttá Cassirert, amiért az a mítoszt szinte vallásos áhitattal láttatja. „Bármennyire csodáljuk is Cassirer látomásának szenvedélyességét és magabiztosságát, kifejezőmódjának költői erejét, gondolatai merő föltevésnek és teljességgel bizonyíthatlanok. (...) Szólítsunk föl valakit, hogy képzelje el 'az életnek azt a dinamikus formáját', amelyből a világ azáltal jön létre, hogy a lélek benseje fölkaravodik valami erős érzelemtől (...), majd olyan elragadtatottá válik, hogy 'képzelőereje szembeszegezi az impresszió behatásával az expresszió aktív erejét...”

Igen, egy igazi angolszász analitikusnak takarodót kell fújnia, ha „látomásos” hangokat hall. Pedig ha Cassirert olvassuk, érezzük, hogy időnként nagyon közel kerül ahhoz a heideggeri imperatívushoz, hogy görög módon gondolja el az életet.

Akárhogy is van, tény, hogy a mítosz levegőjét ma ködnek érezzük – még ha esetenként otthonos ködnek is. Az újkor óta a mítikus világmegértés a múlté. A világot szétdarabolták az egymástól mind jobban elidegenedő természettudományok, és mire föltámadt az emberi világ szellemi újraegyesítésének vágya, már majdnem késő volt. De a szellemtudományok végül kiszabadultak a természettudományos nyomás alól, és kiderült, hogy a mítoszok nemcsak a hajdani emberek emléktérképjei voltak, hogy a kezdetekről kialakult kép az újabb és újabb nemzedékekben ne homályosuljon el. A mítoszokkal való foglalatosság nekünk, ma élőknek is esélyt adhat arra, hogy a kettészakított egység helyreálljon, hogy az eredetre visszaemlékezzünk, s az eredetre való (külső) visszaemlékezés a lélekben összekapcsolódjon azzal a (belső) emlékezéssel, amit önmegismerésnek nevezünk. Így nyerhet értelmet számunkra a híres parmenidészi mondás: lét és gondolkodás azonos. Mert tudni valamit, ez annyit jelent: a tudottat kiszakítjuk a korábbi, homályos egységből. Az így megnyíló szakadékot kell azután a tudásnak betöltenie úgy, hogy a gondolat a kettévált egységbe visszatérjen. A parmenidészi tétel a szellemi újraegyesítés programja.

Csakhogy azok a létezők, amelyek a *geneszisz* és a *phthora*, a keletkezés és pusztulás hatalma alatt állnak, mind az Éj szülöttei. Mind az egységes sötétből szakadtak ki, de az ott munkál bennük, visszavárja őket. Hésziodosz *Theogoniájában* ez áll:

*Ott a sötét földnek meg a földmély Tartarosának,
terméketlen tengernek meg a csillagos égnek,
sorban mindennek forrása van és a határa,
szörnyű dohszagban, mit az istenek is megutáltak,
mély gödör, oly mély, hogy nyílásától fenekéig
az sem jut, ki egész esztendőt szánna az útra,
örvénylő viharok csapkodnak erre meg arra,*

*még a haláltalan istenek is borzadnak e szörnyű
látványtól. A sötét Éj borzalmas palotája
áll ott, kék felhők közt elrejtözve egészen.*

A mítoszokban a tudás lélekvezetője az emlékezés. A mítoszfeljtés pedig nem más, mint ennek az átvitelnek, a szétválasztott újraegyesítésének végső kudarca. Ez az, ami a görögök számára megengedhetetlen, ami ellen a görög szellem életfogytig tartó harcot hirdet. Még a nagy mítoszkritikus, Platón is azt mondja, a mítosz megmenthet bennünket, segíthet lelkünk tisztaságának megőrzésében a túlvilágon is, ha a róla való tudást megőrizzük.

Platón filozófiája – titkolt mitikus vonzalmait nem tekintve is – az emlékezés jegyében áll. A valódi létezők messze túl vannak a *geneszisz* világán, ám a keletkező és elmúló létezők részesednek bennük. A halandó ember mégis képes a megismerésre, hiszen képes a noésziszre, az előfeltevés-mentes gondolkodásra, azaz arra a tudati működésre, amelynek során visszaemlékezhet az ideákra, az örök és egyetlen létezőkre. E tudásmódhoz tartozik az az ismerettípus, amelyről a platóni dialektika a nevét kapta, s amelynek *dialektiké episztemé* a neve.

Ha a lélek az érzékelésre támaszkodik, akkor csak a világ, a dolgok sokféleségét ismerheti meg, mondja Platón. A lélek útja ekkor nem a tudás, hanem az odüsszeuszi bolyongás (*plané*). Ha azonban a lélek – a delphoi jósa parancsa szerint – felismeri saját természetét, és erre hagyatkozva mozdulatlan, változatlan, örök tárgyakat vizsgál, kijuthat a zavarodottságból, és bizonyosságra lelhet. A léleknek ezt az állapotát nevezi Platón *phronészisz*nek, megfontolt gondolkodásnak, belátó bölcsességnek. Az érzékelés a testhez tartozik, a belátás a lélekhez. A léleknek túl kell jutnia a testen, át kell látnia a sokféleségen, és vissza kell jutnia Ithakába: az örök létezők szemléletéhez. Vissza kell emlékeznie az ideára, mely a benne részesedő érzékvilágot jelenlét (*paruszia, koinónia*) formájában úgy táplálja, ahogyan a mindennapi életet a hagyomány, a múlt kútja, a mitológia.

MI A MÍTOSZ?

Kirk *A mítosz* című könyvében leszámol három dogmával. Ezek a következők:

1. A mítosz az istenekről szól.
2. A mítosz vallásos hiedelmekhez, érzésekhez, tettekhez kapcsolódik.
3. A mítosz rítushoz kapcsolódik.

A három dogma összefügg. De ha a mítoszokat leválasztjuk az istenekről, a valásról és a rítusokról, mi marad?

Éppen elég. Megmarad alapvonásuk: ezek az emberlét alapjait megvilágító, csodálatos és borzalmas történetek az embert olyan képekkel szembesítették, amelyek alkalmat adtak az önreflexióra, ezen belül pedig – és ettől nem különválasztva – a létezés igazságaira vonatkozó reflexióra. Az ősképeket megjelenítő mítoszok rejtélyekbe csomagolt létmagyarázatok.

Kirk amellett érvel, hogy nem létezik egyetlen típus, amely alá a mítoszok besorolhatók volnának, és hogy a mítosz funkciójáról egységes elméletet alkotni időfecsérlés. Ám néhány olyan általános szempontot kijelöl, amelyek segíthetnek a mítikus képzelőerő eredendő módjának felderítésében. Ilyen például a természet-város ellentétpárjának kimunkálása, vagyis „az emberi intézmények korlátozott voltak hang-súlyozása és viszonyba állítása a természeti környezettel egységével”.

A Kirk által felállított tipológia a mítosz szerepének három döntő aspektusát emeli ki. Ezek a következők: narratív-szórakoztató, gyakorlati-szabályismétlő-rituális, spekulatív-magyarázó. Kirk szembeszáll mindazon nézetekkel, amelyek e tág funkcionális mezőt zsugorítani, a különböző tájak mítoszait tipológiailag összeroszni igyekeznek. „A mítosz nem intellektuális természetű; tautégorikus, nem allegorikus: a 'képmás' nem reprezentálja a 'dolgot', hanem ő maga a dolog. A mítosz az érzelmek és az akarat szférájába tartozik.” Az újkorban egyre inkább tért hódító felfogás a megismerő észtt éppen az érzelmekről és az akaratról óhajta leválasztani, hogy eljusson a dolgok végső lényegének ismeretéhez, ahhoz a lényeghez, amely Isten arca. A felvilágosodás pedig a dolgokban már nem is a megismerés rendjével egybevágó isteni rendet keresi, hanem a világnak az ész működése által felszínre hozható immanens egységét.

Az ész túlhatalmával szembeszálló felvilágosodás-kritika Rousseau nyomán megpróbálja újra felvenni a kapcsolatot a természettel épp úgy, mint az emberi természettel: a lélek mélyével, ahol az álmok, mesék, mondák és mítoszok élnek.

Ez a lázadás azonban nem vezetheti át az embert az ókori mítoszok földjére, mert individuális jellegű. Rousseau életének utolsó, megrendítő műve, *A magányos sétáló álmodozásai* már címében jelzi, hogy az emberi létezés egységének (test-lélek-szellem) helyreállítása a cél: visszatérni a természethez minden szinten. A filozófust a fizikai természetbe vezették *sétái*, lelki természetéhez vitte közel a *magány*, szellemi természetéhez *álmodozásai*. „Soha nem elmélkedem, soha nem álmodozom oly gyönyörűségesen, mint amikor megfeledkezem önmagamról. Kimondhatatlan révületet, elragadtatást érzek, ha ilyenkor úgyszólván beleolvadok a létezők rendszerébe és azonosulok az egész természettel.” Ez az összeolvadás azonban nem kollektív-mítikus tájakon történik meg. Rousseau áhítata a képzett botanikusé. Kitűnően ismeri a rendszertant; azért járja a természetet, hogy a környék flóráját minél pontosabban leírja. „Elhatároztam, hogy megcsinálom a *Flora Petrinularis*-t, és egyet sem hagyva ki, leírom a sziget összes növényét, de olyan részletességgel, hogy életem végéig ne is jusson időm másra.” Magányosan sétálva álmodozni, miközben botanikai pontossággal leírjuk egy sziget összes növényét: ez is elhozhatja a ragyogó szilárdság pillanatát, ez is

elénk állíthat olyan képeket, amelyek létünk alapjaival szembesítenek bennünket, de itt már nincs helyük nimfáknak és kentauroknak.

A BELÁTHATATLAN MÉLYSÉG

A nimfák és kentaurok mégis újra utat találtak a lélekhez. A pszichológia is felismerte e történetek lelki mélységeit. Hogy ez a mélység mennyire beláthatatlan, azt hadd illusztráljam most saját példámon! Miután Gluck *Orpheusz és Eurüdiké* című operája megnyitotta előttem a lélekutat, három alkalommal indultam el a dalnok után a föld alá, hogy megértssem, mi történik vele(m). Az Orpheusz-mítosz három rétegét fejtettem föl három menetben, és még most is úgy érzem, hogy a Hádésznek közelében sem vagyok. E három esszé kivonatát adom most, hogy végül megpihenhessünk.

*„...Mennek az ösvényen csöndben, mely a földre vezet fel,
árnyborított, meredek-lejtős, tele sűrű homállyal;
s már közelébe is érnek a felső föld peremének:
itt, félvén, hogy elillan a hitvese, látni mohóan
Orpheus megfordul, mire ő tűnik tova tüstént.
Nyújtja kezét: ölelést keresőn, megölelni akarja,
s, jaj, csak a szertefutó levegőbe ölelhet a karja!...”*
(Ovidius – Devecseri Gábor)

Viccek, nagy beszélgetések, könnyeden mesélt sztorik, örökké égő és romlott tanácsok, figyelmeztetések, fogadkozások, mélyre tekintő verssorok között élünk. Beszédben élünk és halunk. Születésünk után első komoly tettünk első szavunk, halálos ágyunkon utolsó komoly tettünk utolsó szavunk. Szótól szőig élünk, a beszéd ápol és eltakar. A nyelv sors, ami mellesleg nyelvfilozófiák, vitatkozó nyelvészeti paradigmák, a nyelvben őstörténeti bizonyítékok után kutató amatőrök, időnként összeülő és jobb-rosszabb döntéseket hozó nyelvújítási bizottságok munkadarabja. Vak mesterei tépik, cibálják.

Bármi is legyen a nyelv, az biztos, hogy egész életünk szavakba mártott. A lét szól belőlünk. E megszólalás drámai szépségét kiemeli a háttér: az állatok néma szenvedése és öröme; egy tavaszba öltözött mező hatalmas, derűs ott-állása; a természet jelen-tésteli, mégis tompa neszezése.

Rilke így kezdi egy versét: „Mert nézd...”. És ez nem véletlen, hiszen aki versbe fog, az egy már eleve zajló beszélgetésbe kapcsolódik, a lét hangzó folyamába merül. A versírás előfeltétele, hogy a költő eljusson önmaga olyan mélységeibe, ahonnan ugyanazok a szavak fénylőbben, kiterjedtebben és mégis pontosabban törnek föl. Ez elképzelhetetlen volna valamiféle „eredendő megszólalásban”.

Az írás, a nyelv esszenciája valami folyamatosság. Életünk első szavát másoktól tanuljuk, már meglévő beszélgetésbe kapcsolódunk általa. Ahogy utolsó szavainkat is mások emlékezik, mondják tovább.

Orpheusz mítosza az ősidőkben gyökerezik. Ekkor az ember a *logosz*, a lét hangzó folyamának szólításában élt, és a beszédet mint a világot átfogó összeszedettséget élhette át. A mindenség titka nem elleplezett kép volt, hanem mindent átzengező hang. Orpheusz ismeri ezt a titkos hangot; ő az, akinek lantszava lecsillapítja a háborgó tengert, megszelídíti a vadakat, hegyeket mozgat. Dala maga a *logosz*, a mindent átölelő lét. És mert ennek az ölelésnek függőlegessége is van, Orpheusz végül még az árnyak királynőjét is meghatja énekével, és bebocsáttatást nyer a sötétség birodalmába, hogy megkeresse Eurüdikét. A hősi kísérlet azonban nem sikerül. Eurüdikét visszanyeli az árnyék, mert Orpheusz nem képes teljesíteni a sötétség feltételét: hátrafordul, hogy lásson.

Orpheusz neve alatt a Kr. e. VI. században szerveződik közösség, az orphikus misztériumok követőinek rendje. Ez Hérakleitosz kora, az epheszoszi bölcs ekkor írja azt: a *logosz* a lét alaptörvénye, amit azonban sokan már képtelenek felismerni. Ez az írás elterjedésének kora (az orphikát az első könyvvallásként szokták emlegetni, melynek dokumentumai azonban mind odavesztek), a hallott szó kezdi elveszteni hatalmát, az ember egyre inkább az írásra, a látott szóra figyel. Ahogy a hangzó szó szóképpé lesz, a mentalitás is átalakul: a lét alapja, az *arkhé* is valami hangzóból valami képvivé változik. A *logoszból* *idea* lesz (Heidegger). Platón filozófiájának már az idea a centrális fogalma, az eredendő kép, amelyből a létezők csak részesednek. Léte csak annyiban lesz egy létezőnek, amennyiben átszivárog belé ösképe, ideája.

Innen nézve Orpheusz története egy átmeneti kor láttelekeként is felfogható. A világosság határára érve a dalnokot megbabonázza a fény: nem tud már vakon bízni lantja szavában. A lét hangjának bizonyosságát a lét képének bizonyosságára cseréli. És veszít: amíg a logoszban hitt, dala mindent átölelt; miután hátrafordul, már csak „a szertefutó levegőbe ölelhet a karja”. Egy olyan kor mítosza ez, mely még emlékezik a hangra, de már látja a képet. A mítosz történeti síkján Orpheusz, a dalnok a kép felé fordul: egyszerűen tudatja velünk a beállt szemléleti változást. Morális síkon azonban több történik: Orpheusz elbukik, mert süketté vált a hangzó lét iránt. Sorsa ezek után az, hogy Eurüdiké nélkül jöjjön ki a napvilágra, és az üres fény útjait járja.

Amíg lefelé haladt bátran a sötétben, énekelt, mert vitte őt a logosz. Aztán megfordul, hogy lásson: ez *fordulópont*. Az idea elnémítja a logoszt. Orpheusz elhallgat, története kicsúszik a létből. A logosz ideává lett, a dalnok elbukott. (Jönnek majd helyette az új kor hősei: a látnokok.)

Orpheusz végül visszajut a földi, színes világba, de felesége veszte oly mély búskomorságba taszítja, hogy halálát is ez okozza végül. Állandóan Eurüdikére gondol, megveti már a nők bájait. A bakkhánsnők ezt a legmélyebb sértésnek érzik, és darabokra tépik a búskomor lantost. A bennük lakozó dionüszoszi erő elemésztí a lét ősi dallamára süketté vált lantost. Orpheusz a létfelejtés előhírnöke, a lét ősi értelme vele együtt némul el. Az irdatlan zenéje tépi szét.

De talán nem is a hangzó lét – képi lét átmenet a legdőntőbb változás, amiről Orpheusz mítosza tudósít. Talán magának a mitikus gondolkodásnak a sorsa is bele van írva ebbe a történetbe. Menjünk most vissza a történet elejére! Amikor Eurüdikét

halálra marja a kígyó, Orpheusz depresszióba zuhan. A depresszió főbb tünetei mind megfigyelhetők rajta: szomorúság, üresség-érzés, az érdeklődés csökkenése, álmatlanság, nyugtalanság, fáradtság, csökkent döntési képesség, a halál gondolatával való foglalkozás, szuicid vágyak.

Utóbbiak annyira erősek, hogy Hádész meg is nyílik a dalnok előtt. No nem elnyelőn, hanem engedékenyen, hiszen a költő sámán és mágus is, akinek kithara-zenéje megszelídíti a vadakat és ellágyítja Kerberoszt, az alvilág kapuőrét. Orpheusz útja kétszeresen is a depressziós útja: először aktuális lelkiállapota okán, másodszer pedig metaforikusan, hiszen a depressziós beteg is a feneketlen sötétségbe száll alá.

Ahhoz, hogy a szerelmesek visszataláljanak az élet világosságába, egymásra van szükségük. Eurüdikét csakis Orpheusz hozhatja vissza a halálból, de Orpheusz is csak akkor jut ki a depresszióból, ha megtalálja kedvesét.

A próba azt jelenti, hogy Orpheusznek – aki most Eurüdiké lélekvezetője – mindvégig a fény felé fordulva kell kitalálnia innen. Önmaga legmélyebb alvilágában a szerelmes megtalálta szerelmét és megvigasztalódott. A depresszió mélypontján a beteg felejteni kezdi bajait és elindul a világosság felé. De mindketten csak akkor juthatnak vissza a fényre, ha elfelejtik individuális képeiket. Ha nem fordulnak hátra. Az éteri fénybe kell fúrni tekintetüket, és megigézten lépdelni az élet felé. Az érthetetlen csoda fényébe kapaszkodva transzcendálniuk kell mindent, ami a sötét múltra emlékeztet.

A depresszió akkor múlik el, ha az ember – titokzatos módon – önmaga fölé nő, elvonatkoztat magától. Orpheusz sámánként, szent dalnokként mindig is képes volt erre. Ezért tudta dalával megszelídíteni az állatokat, és Hádész kapui is azért nyíltak meg előtte. A szellem mindig az individuális lét síkja fölött lebeg. Az alvilágba – ahol nincsenek individuumok – az szállhat alá, aki szellem. Az alászállás, a *katabaszisz* a szellemmé válás, a minden individuálistól való elvonatkoztatás metaforikus képe. Az alvilági belépőjegy kegy, de vizsga is. Annak, hogy Orpheusz mégis hátrafordul – hogy tehát elbukik a szellemvizsgán – távoli, végső büntetése majd az lesz, hogy szét-tépik a *mainászok*. Ők Dionüszosz uralma alatt állnak. Míg Apollón a *principium individuationis* istene – tudjuk Nietzsche-től –, addig a nüszai isten ennek tagadásáé. Orpheuszt azért tépik szét, mert visszahull a depresszióba, hiába kérlelik, nem vesz részt a Dionüszia kollektív mómorában, mert nem tud elszakadni egy individuális arcképtől: Eurüdiké arcának emlékétől. Nem lát ki magából.

Az egyéniség-nélküliség vaksötétjében, az árnyak földalatti birodalmában Orpheusz elveszít mindent: az alvilág ura végleg elválasztja tőle szerelmét. Az egyéniség-nélküliség világosságában, a kollektívum földi birodalmában pedig Orpheusz megint elveszít mindent: Dionüszosz végleg elszakítja önmagától, hívei széttépik, tagjait a tengerbe dobálják. Az általános hullámmó végtelensége nyeli el azt, aki megtagadta az általánost, mert a döntő pillanatokban nem tudott túllépni az Egyen.

És mert mindörökké depressziós és életképtelen, egyben halálképtelen is: fejét kifogják a tengerből, és az még hosszú éveken át jóslatokat mond. Most már el tud vonatkoztatni önmagától. Kicsit későn.

Egy ember végén

Már nyílnak a testben a prosztatarákok,
már reszket a nyálban a hablepedék,
s főorvosa (az, ki a testibe látott)
már eltakará a beteg leletét.

Ó, végbelieknek e csalfa vitézi!
Titkok kitudói, ti néma papok!
Rejtett remegéste a Semmit idézi,
poklunk. Nem véd a fehér köpeny ott.

Ó, mondd, ha előbb halok el, s kezeidbe
már nem kerülök, elüt egy kamion,
hódolhat-e néked az ég, emelintve
a lelkem odáig, hol a nincs a vagyon?

Mely élet idézi föl akkor eszednek,
hogymind eliramlik a volt paciens?
S kik lesznek, akik ama hitre vezetnek,
hogypajzs a köpeny, ami most evidens?

Ha elhagyod egykor a földi világot,
nem hullsz te alá, ahogy egy mohikán.
Rettegve te is, vacogod ki az átkot.
Solventia kell? Ne parázz, dokikám!

Érő beszéd

KEMÉNY ISTVÁNNAK

Egyedül voltam otthon, csöngettek,
és belépett a halál.
Nem lett sötétebb a szobában,
nem dermedt jéggé a kávé,
és a régi hang, amely megvolt köztünk,

nem veszett el pillanatra sem.
Egyáltalán nem történt semmi,
és még azt se mondhatnám,
hogy épp ez volt a legfélelmetesebb.
Semmi sem lettfélelmetesebb,
úgy lett nálam a halál,
hogy már mindig itt volt,
semmi változás a történő időn,
nem lobban föl, nem alszik ki semmi,
tetteim tartják magukat,
a legyenből mindennap lett lesz.

Hogy lehet ez, faggattam a szobát,
hogy van pofája ennek otthon lenni itt.
Ahogy kimondtam, éreztem: fölösleges.
Mikor itt a halál, hallgatni kell,
hátha megunja és elmegy.

Kinézett az ablakon Visegrád felé,
némán bámulta a hegyet. Hallottam,
ahogy belül azt mondja: „káprázat”.
Hát ehhez nem kell halálnak lenni, feleltem,
maya fátyla, minden óvodás tudja.
Nem fordult felém, de a tárgyaim engem néztek.
Vajon hány dobásom van még?

És akkor megértettem.
Itt ő van itthon, én vagyok a vendég.
Sosem látok, mindig csak látogatok,
nemlétemben vagyok ott mindenkiiben,
s a halálában ismerem magamra.
Ilyenkor megfésülködöm,
rendbe szedem a ruhám,
tollat, papírt veszek,
és kérdőn a lélekre nézek. Diktál.

Jézus útja

Megáll, elfordul, kérdően visszanéz,
mielőtt a Bibliába lépne,
pernyés levegőbe rajzol a kéz,
jeleket ró az áruló égre,
a holt tómederben egy rémalak
karjai hínárját széttárja,
szemében zölden cikázó halak
hajszolják halhatatlanságba;
ami történt, ezután példa lészen,
nincs már lélek, amely befogadja,
kiszáradt: már könyvvé vált egészen.
Fölkészül a pokolbéli harcra.

Kilobban

Az első fecske leszarja az utolsó mohikánt,
és húz a vérbe nyarat csinálni,
nem rántja vissza egy érző tekintet,
mert opázuhatag sodorja, elömlő levegő,
sárga mutatóujj nyúl a viaszos fecskeagyba,
és remélni kezd benne a reggel,
persze végül majd rozsdafényt csókol rá
(az emberek ezt úgy mondják: itt az indián nyár),
de a fecske erre most nem gondol,
és hogy élni tudjak, én sem gondolok ilyet,
csak percről-percre érzek, mint az aknamező,
és próbálom hinni: halálaim nem én vagyok,
mert magamba nézni túl nagy luxus volna,
ha elküldtem már minden borítékolható érzést,
új meg nem született, meglepetés semmi,
mindvégig egy nagy úrnek vendége voltam,
olykor ezzel-azzal együtt dobbant a fekete tenger,
de a szív délkörén sosem csapott át.
Annyit mondhatok búcsúzóul: lelkeim,
ha megint elhúz fölöttem az a madár,
az átkot nem tartóztatom tovább,
szénné égnék a kegyes hazugságok,
mohikánszememből kilobban a székelyen.

Sárkányzsínór

TORNAI JÓSKÁNAK, 87. SZÜLETÉSNAPIJÁRA

Addig nincs baj, amíg tartod az erdőt,
széljárta tisztást, gyerekkorod füstjeleit,
addig nem érhet el igazán a sírás,
míg a fény, amiből élsz, meg nem vakít,
amíg szorosan fogod a gyeplőt,
s minden reggeled csodarétre fut,
amíg egy szörnyű távolodás nyila
a bordák közt nem nyit szívkaput,
ameddig őrzi magát, téged,
és nem kap léket a harangozó álom,
míg a szív nem dobolja át
véred a sámanhatáron,
ahol mindennek vége, ahol széttép
és kedve szerint összerak a csönded,
ahol a Duna-ártér csodáját
ütőereddé fonják méregzöldek,
s végül borostyánháló fonja be
a régi erdőt, az emlékeket,
a csodálkozás végigélt mítosza
utolsót ver, belülről megreped,
ott nincs más, mint egy fényképbe fogódní,
hisz már csak bemozdulás van,
és egyre élesebben félni
a boldog homályulásban.